

Na podlagi 20. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11, 30/11 – odl. US, 90/12 in 111/13) izdaja Vlada Republike Slovenije

O D L O K
o razglasitvi klekljanja čipk
za živo mojstrovino državnega pomena

1. člen

Za živo mojstrovino državnega pomena se razglasita enoti žive dediščine *Klekljanje idrijske čipke, EID 2-00028* in *Klekljanje slovenske čipke, EID 2-00040* (v nadaljnjem besedilu: živa mojstrovina).

2. člen

Vrednote, ki utemeljujejo razglasitev za živo mojstrovino, so:

- dolga tradicija klekljanja čipk na Slovenskem;
- pisni viri, ki dokumentirajo tradicijo klekljanja čipk na Slovenskem; prve omembe klekljanja segajo v drugo polovico 17. stoletja; J. V. Valvasor omenja izdelovanje in prodajo čipk v Ljubljani leta 1689; prvi pisni vir o idrijski čipki je iz leta 1696;
- širjenje institucionaliziranega znanja klekljanja s poučevanjem v industrijskih šolah v 2. polovici 18. stoletja, z ustanavljanjem čipkarskih šol v zadnji četrtini 19. stoletja in prvi četrtini 20. stoletja ter s strokovnim izobraževanjem učiteljic klekljanja;
- gospodarski pomen klekljanja, ki je v preteklosti pomenil pomemben dodaten vir družinskih prihodkov;
- uporaba tradicionalnih klekljarskih elementov in tehnik ob prilagajanju materialov za klekljanje in motivov sodobnemu življenju;
- prenos tradicije in znanja klekljanja čipk iz roda v rod;
- prenos znanja klekljanja v čipkarskih šolah in društvih;
- množičnost klekljanja čipk v Sloveniji med šoloobveznimi otroki ter odraslimi, ki trenutno delujejo v več kot 100 klekljarskih društvih, sekcijah in skupinah;
- pomen klekljanja čipk za lokalno identiteto in prepoznavnost krajev z dolgo tradicijo (Idrijsko, Cerkljansko, Poljanska in Selška dolina s Škofjo Loko) ter za nacionalno identiteto;
- razvito izrazoslovje in ohranjena domača imena za klekljarske pripomočke, elemente in tehnike.

3. člen

Živa mojstrovina se razglasi zato, da se poveča zavedanje o njenem pomenu na lokalni, regionalni in državni ravni, da se povečata njena prepoznavnost in javna dostopnost ter da se spodbudi njeno ohranjanje.

4. člen

Za celostno ohranjanje žive mojstrovine in podpiranje posameznikov in skupin, ki so njeni nosilci, veljajo naslednji varstveni ukrepi:

- spodbujanje uporabe tradicionalnih pripomočkov za klekljanje (valjasta blazina (nar. búla, páuštar, póuštar, punkl, júčk, matevž) s pleteno košaro ali lesenim podstavkom, leseni klekeljni ali kleklji, papirnata predloga z narisanim vzorcem (nar. papírc, múšter, múštar, kalamíre, vzorc), bucike, kvačka, škarjice, kolovrat ali strojček za navijanje klekljev);
- spodbujanje uporabe tradicionalnih materialov za klekljanje (lanen ali bombažni sukanec, lahko tudi svilena nit), ob uveljavljanju sodobnih materialov kot so niti iz drugih naravnih materialov, umetne ali kovinske niti ali različne medsebojne kombinacije teh niti;

- spodbujanje tradicionalnega izdelovanja čipk po vzorčnih predlogah, v katerih je prepoznavno klekljarsko izročilo na Slovenskem (klekljarski elementi in tehnike, tradicionalni motivi in vzorci ter avtorski vzorci);
- spodbujanje ohranjanja domačih imen za klekljarske pripomočke ter klekljarske elemente in tehnike;
- spodbujanje prenašanja znanja iz roda v rod v domačem okolju;
- zagotavljanje pogojev za institucionalizirano prenašanje znanja (čipkarske šole, izbirni predmeti in klekljarski krožki v osnovnih šolah, klekljarska društva, izdajanje učbenikov, priročnikov);
- spodbujanje dostopnosti materialnih prvin klekljanja čipke (zbirke v muzejih in arhivi vzorcev v čipkarskih šolah, trgovine s klekljarskimi pripomočki);
- spodbujanje žive in muzejske prezentacije materialnih in nesnovnih prvin klekljanja čipke (demonstracije klekljanja, razstave, strokovna srečanja, festivali);
- zagotavljanje pogojev za hranjenje, varovanje, dokumentiranje, raziskovanje in interpretacijo materialnih in nesnovnih prvin klekljanja pri izvajalcih javne službe varstva dediščine;
- dokumentiranje materialnih in nesnovnih prvin ter hranjenje dokumentacije pri nosilcih.

5. člen

Nosilci ohranjanja žive mojstrovine se evidentirajo v registru žive dediščine.

Nosilci zagotavljajo ohranjanje znanj in veščin klekljanja čipk.

6. člen

Strokovne naloge v zvezi z ohranjanjem žive mojstrovine opravlja koordinator varstva žive dediščine v sodelovanju s krajevno pristojnimi organizacijami za varstvo premične dediščine.

7. člen

Ta odlok začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št.
Ljubljana,
EVA 2015-3340-0035

Vlada Republike Slovenije

dr. Miroslav Cerar
predsednik

VSEBINSKA OBRAZLOŽITEV

Klekljanje je način izdelovanja čipk s prepletanjem vodoravno in navpično tekočih niti, navitih na posebej oblikovane lesene paličke – kleklje. V 17. stoletju je bilo klekljanje na Slovenskem razširjeno predvsem v ženskih samostanih in med plemstvom. Na širšem območju Ljubljane in na Idrijskem je kot pomembna gospodarska dejavnost prisotna vsaj od 2. polovice 17. stoletja. Poleg uvoženih in idrijskih čipk se v virih iz 18. stoletja omenja tudi kranjske čipke. V zadnji četrtini 19. in v začetku 20. stoletja se je klekljanje razširilo na območje Trnovskega gozda, na Tolminsko in Goriško ter na cerkljansko in loško območje, v zadnji četrtini 20. stoletja pa širše po Sloveniji. Idrijska čipka se je po prvi svetovni vojni zaradi priključitve Idrije h Kraljevini Italiji postopoma prilagodila italijanskemu trgu, a ohranila svoj prepoznavni izgled do danes. V klekljarskih območjih, ki so ostali znotraj Kraljevine Jugoslavije, je Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt v Ljubljani vodil razvoj in promocijo slovenske klekljane čipke, ki se je klekljala predvsem v Poljanski dolini in Selški dolini s Škofjo Loko.

Klekljanje je danes razširjeno po vsem območju Republike Slovenije. Organizirano klekljajo otroci in mladi v čipkarskih šolah (Čipkarska šola Idrija ustanovljena 1876, Čipkarska šola Žiri ustanovljena 1906, Čipkarska šola Železniki ustanovljena 1907), v okviru izbirnega predmeta in klekljarskih krožkih na osnovnih šolah, odrasli pa v društvih, v okviru Univerz za tretje življenjsko obdobje in v domovih za starejše občane. Številni se s klekljanjem ukvarjajo doma v prostem času. Marsikomu klekljanje pomeni vir dodatnega zaslužka. Med letoma 1993 in 2012 je delovalo Združenje slovenskih klekljaric in vseh, ki imajo radi čipke. Izdajalo je glasilo Čipkarski bilten. Med tradicionalne in največje prireditve, ki promovirajo klekljanje in čipke v Sloveniji, sodijo Slovenski klekljarski dnevi v Žireh (od 1952), Festival idrijske čipke v Idriji (od 1953) in Čipkarski dnevi v Železnikih (neprekinjeno od 1963).

Za ohranjanje materialnih prvin klekljanja skrbijo državni in pooblaščen muzeji po vsej Sloveniji: Mestni muzej Idrija, Slovenski etnografski muzej, Narodni muzej Slovenije, Muzeji in galerije Mesta Ljubljane, Loški muzej Škofja Loka, Gorenjski muzej Kranj, Muzej Železniki, Muzej Žiri, Muzej Parenzana, Verski muzej Stična, Tolminski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice, Dolenjski muzej, Goriški muzej, Koroški pokrajinski muzej, Pokrajinski muzej Koper in Pokrajinski muzej Kočevje.

Za klekljanje so potrebni valjasta blazina s podstavkom, kleklji, papirnata predloga z narisanim vzorcem, kvačka, bucike in škarjice. Tradicionalni materiali za klekljanje so laneni ali bombažni sukanec, lahko tudi svilena nit, uporabljajo pa se tudi niti iz drugih naravnih materialov, umetne ali kovinske niti. Uveljavili so se tradicionalni klekljarski elementi in tehnike, ki tvorijo tehnološko in oblikovno prepoznavne izdelke.

Klekljane čipke so danes, poleg tradicionalne rabe kot je krašenje oblačil ter cerkvenega in hišnega tekstila, v rabi kot modni dodatki in stensko okrasje ter so navdih za umetniško ustvarjanje. Čipke niso le tržno blago, druženje ob klekljanju predstavlja pomemben socialni gradnik medgeneracijske povezanosti, klekljanje pa ima tudi terapevtsko funkcijo. Za Slovenijo je značilna množičnost klekljanja čipk med šoloobveznimi otroki ter odraslimi, ki trenutno delujejo v več kot 100 klekljarskih društvih, sekcijah in skupinah.